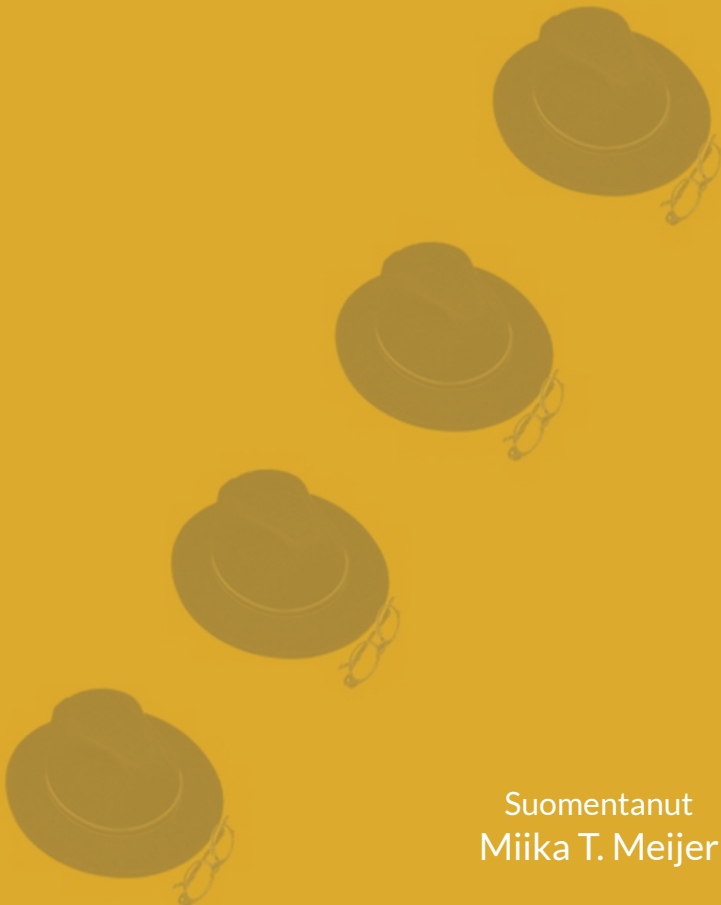

Fernando Pessoa

Fernando & heteronyymit

Vain uneni ovat väyliä itseeni

Suomentanut
Miika T. Meijer

Fernando & heteronyymit
Vain uneni ovat väyliä itseeni

Fernando Pessoa (1888–1935) on portugalilaisen 1900-luvun kirjallisuuden ehdottomia ja kiistattomia edustajia. Maailmankirjallisuutta, josta tuli maailmankirjallisuutta vasta paljon myöhemmin hänen kuolemansa jälkeen. Esi-merkiksi hänen romaaninsa Anarkistipankkiiri ilmestyi alkujaan Contemporrânea-lehdessä vuonna 1922, mutta ensimmäistä kertaa kirjana se julkaistiin Portugalissa vuonna 1981.

Pessoa, joka kirjoitti taukoamatta, sai omana elinaikanaan julkaistua omakustanteena vain kaksi englanninkielistä sonettikokoelmaa sekä vuotta ennen kuolemaansa 1934 runoteoksen Mensagem, Portugalin pitkäaikaisen diktaattori Salazarin propagandakoneiston ylistämän tekeleen, jonka kaunokirjallista arvoa monet vähättelevät tänään. Fernando Pessoa tunnetaan hyvin omin- takeisena kirjailija jo niin sanottujen heteronyymiensä vuoksi. Toisin kuin kirjailijat yleensä, hän ei kätkeytynyt nimimerkkien, pseudonyymien taakse, vaan loi itsenäisiä ja yksilöllisiä kirjailijapersoonia, joiden hän ajatteli elävän hä- nestä itsestään riippumatonta elämää.

Alberto Caiero (1890–1916/1930), Álvaro de Campos (1892–1935), Ricardo Reis (1887–1935) sekä Fernando Pessoa itse ovat suomalaiselle yleisölle jo tuttuja. Miika T. Meijerin suomennokset ovat uusia raikkaita tulkintoja kirjai- lijän runoudesta.

* * * * *

Miika T. Meijer (s. 1968) on filosofian maisteri, joka opiskeli Helsingin yliopistossa humanistisessa tiedekunnassa kulttuurien- ja uskonnotutkimusta sekä valtiotie- teellisessä tiedekunnassa yhteiskunnallisten ja poliittisten aineiden tutkimusta.

Meijer on ollut opettajana peruskoulussa.

Häneltä on ilmestynyt pari runokirjaa ja hän suomentanut tämän kokoelman lisäksi muun muassa Arthur Adamovin, Samuel Beckettin ja Eugène Ionescon näytelmiä, sekä antiikin filosofiasta suomentanut ja kommentoinut esisokraa- tikkoja Herakleitosta ja Empedoklesta.

FERNANDO PESSOA

FERNANDO & HETERONYIMIT
VAIN UNENI OVAT VÄYLIÄ ITSEENI

Runosuomennoksia

Suomentanut, saatesanat ja selitykset
Miika T. Meijer

«Fernando Pessoa»
Grünerløkka – Oslo

© 2023 Miika T. Meijer

Kannen layout ja taitto: Nemoudemia

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN 978-952-80-0609-1

SISÄLLYS

– Suomentajan saatesanat –

Hieman suurempi kuin kokonainen maailmakaikkeus 14

Kirjailija ja Henkilö Fernando Pessoa ja hänen lukuisat minänsä 21

DR. PANCRÁCIO

Hänen kulkiessa 43

ALBERTO CAIERO

I: LAMMASPAIMEN

I En ole koskaan ollut paimenessa 49

II Katseeni on kirkas kuin auringonkukka 52

III Illalla ikkunallani silmäilemättä hämärässä 53

V Tarpeeksi metafyyisistä on olla pohtimatta mitään 54

IX Minulla on lammaslauma 57

X Hei, lauman haltija 58

XI Tuolla neidillä on piano 59

XXI Jos voisin puraista palasen maailmasta 60

XXII Kuten se, joka avaa talonsa oven kesäpäivänä 61

XXIII Mieleni on harmaa kuin taivas 62

XXIV Mitä näemme olevasta, on olevaa 63

XXVI Tosinaan kirkkaan ja oikeanlaisen valon päivinä 64

XXVII Luonto on ja ei ole jumalainen... 65

XXVIII Tänään luin melkein kaksi sivua 66

XXXI Jos joskus väitän kukkien hymyilevän 68

XXXIV Minun on niin luonnollista olla ajattelematta 69

XXXV Korkeiden latvojen välistä pilkistävä kuutamo 70

XXXVI On runoilijoita, jotka ovat taiteilijoita 71

XXXVII Kuin valtava likainen tulipalo 72

XXXIX Olevan mysteeri, missä se on? 73

XLII Postivaunu kulki tiellä kadoten matkoihinsa 74

XLVI Tällä tai tuolla tavoin 75

XLVII Taloni yläkerran ikkunasta 77

XLIX Vetäydyn sisälle ja suljen ikkunan 79

II: RAKASTUNUT LAMMASPAIMEN JA MUITA RUNOJA (1914 - 1930)

Tien mutkan takana 83

Kuu on korkealla taivaalla, on kevät 84

Puhdistaa ja siivota Materiaa... 85

Asioiden hämmästyttävä todellisuus 86

Jos minusta kuolemani jälkeen kirjoitetaan elämäkerta 88

Jokainen teoria, jokainen runo 89

Tänään minulle luettiin Fransiscus Assisialaista 90

Kukaan ei huomaa etäisen laivan etenemistä joella... 91
Maailmankaikkeus ei ole minun ideani 92
Vaaleana pilvisenä päivänä huolestuin, miltei pelästyin 93
Tiedän, että maailma on olemassa, mutta en tiedä, olenko minä olemassa 95
Mutta miksi kyseenalaistaisin itseni muuta kuin olemalla sairas? 96
Kun kylmä vuodenaikana on kylmä, tunnen sen miellyttävänä 97
Sota, joka aiheuttaa kärsimystä laivueineen maailmalle 98
Yksikään Luonnosta muodostettu mielipide 99
Totuus, valhe, varmuus, epävarmuus... 100
Kukkulan paimen, niin kaukana lampainesi minusta 101
Eläkää nykyisyydessä, te sanotte 102
Ei riitä, että avaan ikkunan 103
Tänä aamuna lähdin matkaan sangen varhain 104
En pystynyt nukkumaan, vaan valvoin koko yön nähdessäni mielessäni 105
Rakastunut paimen kadotti sauvansa 106
Ensimmäinen merkki myrskystä joka iskee ylihuomenna 107
Nyt kun tunnen rakkautta 108
Puhutte sivilisaatiosta ja siitä, kuinka sitä ei pitäisi olla 109

III: FRAGMENTTEJA

En koskaan yrittänyt elää elämäni 113
En tiedä, mitä tietäminen on minulle. En voi nähdä sisäpuolelleni 113
Ihmiset ovat puhuneet minulle ihmisyydestä 114
Jo lapsena ennen kuin sain opetusta ollakseni kypsä 114
Makasin ruohikolla 115
Isänmaallinenko? Ei, vaan portugalilainen 115

ÁLVARO DE CAMPOS

IV: KAKSI OODIA (1917, 1927)

Tervehdys Walt Whitmanille 121
Kuolevaisen oodi 143

V: KOTIINPALUU JA MUITA RUNOJA (1923 - 1935)

Newtonin binomikaava on yhtä kaunis kuin Milon Venus 149
Täysin epäsubjektiivinen tie 149
Lisbon Revisited (1923) 150
Lisbon Revisited (1926) 152
Etäiset majakat 155
Chevroletin pyörillä matkalla Sintraan 156
Olen pahasti vilustunut 158
Lähellä Oxfordia 159
Kyllä minä se olen, minä juuri, tullakseni itsekseni 160
Puhu lempeästi, sillä tämä on elämää 162
Herään keskellä yötä hiljaisuuteen, hyvin myöhään yöllä 163
Lissabon värikkäine 164

Minua ja unelmiani vastapäisessä rakennuksessa 165
Hyppäsin pois junasta 167
Kauanko siitä on, kun kirjoitin viimeksi 168
Keskiyön liikkumattomuus alkaa laskeutua 169
Riisuin naamion ja vilkaisin peiliin 170
Aattona jona ei koskaan lähdetä 171
Yli puoli tuntia sitten 172
Kotiinpaluu 173
Minua huimaa 174
Jokainen rakkauskirje on 175
Cleary Non-Campos! 176
Tiemme ristosivat Lissabonin keskustan kaduilla 177
Mitä hyötyä on tunteesta, jos sille on ulkoiset syyt? 178
Là-bas, je ne sais où...
(*Tuolla jossain, en tiedä missä...*) 180

RICARDO REIS

VI: OODEJA 1914 - 1927

Lumi peittää auringon kaukaisuudessa valaisemat kukkulat 187
Viisas on se mies, jolle maailma on näytös 188
Rakastan Adoniksen puutarhan ruusuja 189
Jumalat eivät tunnusta mitään niin selkeästi kuin elämän 190
Ainoa vapaus, jonka jumalat lukevat kunniaksemme 191
Kullakin asialla on aikansa 192
Muistele nopeita askeleita valkoisella rannalla 193
Meillä on aina ollut varma näkemys 194
Jäljitä kohtalosi 195
En minä sinua hyljeksi tai vihaa, Kristus 196
Kärsin, Lidia, pelkään kohtaloani 197
Säe vastaa 198
Sinusta on tuleva se, joka olet aina ollut 199
Uusi kesä, joka tuoreuttaa tuo tullessaan 200
Hetki hetkeltä muinaiset kasvot toistuvat 201
Hedelmät ovat peräisin elävistä puista 202
Otsani yli valtaavat harvat kiehkurat 203
Kuinka tavaton suru ja katkeruus 204
Lehti ei vetäydy takaisin oksaan, jossa se kasvoi 205
Uneksittu ilo on iloa, vaikka uneksittua 206
Kuinka moni nauttii nauttimisen nauttimisesta 207
Uni on hyväksi, koska heräämme siitä 208

VII: OODEJA 1928 - 1935

Kadonneiden jalkojen tekemä häviävä polku 212
Se mikä lakkaa, on kuolema, ja kuolema 213
Epäroivinä kuin unohdettu Aiolos 214

Heikko paheessa, heikko hyveessä 215
Eivät vain he, jotka meitä kadehtivat ja vihaavat 216
Odota vähän, olet saava kaikkea 217
Hallitse tai vaikene. Älä tuhlaa itseäsi 218
Jos jokaiselle asialle olisi vastaava jumala 219
Paljastan suoraan, ajattelen niin kuin tunnen 220
Haluan olla huoleton ja tyyni 221
Yksikään päivä, josta et nauttinut, ei ollut sinun 222
Olet yksin. Kukaan ei tiedä sitä. Vaiti ja teeskennellen 223
Rakastan näkemääni, sillä eräänä päivänä 224
Lukemattomat elämät ovat meissä 225
Neljä kertaa vääränä vuonna väärä vuodenaika 226
Käteni, jotka kokoavat kasaan 227
Toiset kuvailevat lyyran ja harppujen säestyksellä 228
Pyydän jumalilta vain yhtä, jättä huomiotta 229

FERNANDO PESSOA

VIII: SURREALISTI (1913, 1914 ja 1917)

Ikäväni rämeet sivelevät kullattua sieluani... 235
Viisto sade
I Unelmani äärettömyyden satama ylittää tämän maiseman 236
II Kirkossa loistavat kynttilät tänä sateisena päivänä 237
III Suuri egyptiläinen sfinksi haaveilee tällä paperiarkilla... 238
IV Äänettömän tilan tamburiini!... 239
V Pihalla on aurinkohevoskarusellin pyörremyrsky... 240
VI Mestari heilauttaa tahtipuikkooan 241
Joitakin satunnaisia säkeitä 243

Muumio

I Olen kulkenut pitkän matkan 244
II Kleopatra makaa kuolleena katoksessa 246
III Kenen katse on se 247
IV Ahdistukseni syöksyy 249
V Miksi asiat avautuvat kulkuteiksi minulle? 250

IX: EKSISTENTIALISTI (1913 - 1935)

Olen toisinaan sisälläni kantamani Jumala 254
Tuuli on liian rivakka 255
Muistattekko minut yhä? 256
Kotikadulla piano... 258
Jumalat ovat onnellisia 259
Non necesse est
(*Se ei ole tarpeen...*) 260
Kuutamolla etäisyydessä 261
Uneksin tietämättä kuka olen 262
Oi, minun kyläni kello 263

Vanhaa pahaista musiikkia! 264
Rakennustelineet 265
Unennäköä kaikki kuten elämäni! 266
Iäisyys on siitä, kymmenen vuotta ties 267
Kovinpa näyttää kärsivällisyyteni kasvavan 268
Mietiskelen hiljaisella lammella 269
Kuin turhaan täytetty lasi 270
Auringonpaiste niityn yllä 271
Pahoittelen vaitonaisuuttani 272
Minun naiseni, Yksinäisyys 273
Pilvet verhoavat taivasta 274
Olen pakolainen 275
Kuin hölmistynyt jäänne 276
Autopsykografia 277
Vuorilta kuuluu laulua 278
Kiihkeänä pimeässä tuulen 279
Lymyää matkalla kuolema 280
Astui tyylikkäästi hän eteenpäin 281
Muinainen suitsutusastia keinuu 282
Sinä hymyilet miltei nimettömänä 283
Mietiskelen minulle outoja asioita 284
Kuolema saapuu varhain 285
Minä, enemmän kuin muut 286
Suuret mysteerit ovat saartaneet minut 287
Viimeinkin erityinen rauha 288
Valtaisassa ailahtelussa uskon 289
Kadulla remakoiva lapsi 290
Vapaus 291
Ja tätä tärkeämpää 292
Harmaa vaan ei kolea päivä... 293
Kaikkea kiivaasti ajatellessani 294
Tunteeni ovat 295
Vuorelta laskeutuu usvaa 296
Eräät sairaudet ovat sairauksista pahimmat 297
Tämä hulluuden laji 298

X: HAIKUJA

Jäljet jää aidan 304
Kaukaiset vedet 304
Virta kääntyy, en 305
Maljakon ruusu 305
Hedelmärinne 306
Kirsikka kukkii 306
Riisivihanta 307
Asterin kelta 307

Kysellään, ollaan 308

Vähenee meret 308

Tarhain heleä 309

Pyrähtää sorsat 309

Tuiki tuttua 310

Tyla! On nurmi 310

Kimmeltää yössä 311

Sumu hälvenee 311

Asteri vahtii 312

Parantumaton 312

Kahdesti kuollut 312

VIITTEITÄ JA SELITYKSIÄ 314

KIRJALLISUUTTA JA MUITA LÄHTEITÄ

Pirjo Lyyra-Westerlundin muistolle

– Suomentajan saatesanat –

Hieman suurempi kuin kokonainen maailmakaikkeus

Fernando António Nogueira Pessoa syntyi 13. kesäkuuta vuonna 1888 Largo de São Carlosissa Lissabonissa klo 15.20. Päivä oli keskiviikko, pyhän Antoniuksen päivä, ja Lissabonin kaupungin juhlapäivä ja virallinen vapaapäivä. Pessoaalle Lissabon oli tärkeä kaupunki, jonka tapahtumia ja elinpiiriä hän usein kuvaa, etenkin hänen keskeneräiseksi jääneessä eräänlaisessa omaelämäkerrallisessa romaanissaan *Levottomuuksien kirja* ja yhden tunnetuimman heteronyyminsä Álvaro de Camposin runoissa.

Fernandon vanhemmat olivat koulutettuja ja heidän vaikutuksensa pojan kulttuurikiinnostukseen oli merkittävä. Isä oli valtion virkamies, mutta ansiotyönsä ohella klassiseen, etenkin oopperamusiikkiin keskittynyt, sanomalehtiin kirjoittava harrasteli- ja musiikkikriitikko. Azoreilta kotoisin ollut Maria-äiti oli aikansa mittapuulla poikkeuksellisen koulutettu ja kielitaitoinen nainen. Hän opetti poikaansa lukemaan ja kirjoittamaan jo hyvin pienestä. Fernandon ollessa viiden vanha perhettä kohtasi tragedia: ensin kuoli isä Joaquim tuberkuloosiin ja puoli vuotta myöhemmin Fernandon pikkuveli Jorge vain vuoden ikäisenä.

Äidin avioiduttua uudelleen tulevan Portugalin Etelä-Afrikan konsulin kanssa Fernando muutti äitinsä kanssa helmikuussa 1896 Durbaniin, joka tuolloin oli vielä Ison-Britannian hallinnoima Natal. Siellä hän aloitti koulunkäynnin irlantilaisten ja ranskalaisten nunnien ylläpitämässä luostarikoulussa. Saman vuoden marraskuussa Fernando sai siskopuolen Henriquetan, joista tuli kaikista sisaruksista – äidin uudesta avioliitosta heitä oli kaikkiaan kolme – Fernandolle läheisin. Hän suoritti viiden vuoden opinnot kolmessa vuodessa, ja vuonna 1899 hän siirtyi arvostettuun englanninkieliseen Durban High Schooliin, jossa hän osoittautui loistavaksi oppilaaksi.

Pessoa oli koulutovereiden keskuudessa varsin pidetty ja arvostettu, mutta omiin oloihinsa vetäytyvä. Kirjallisuutta ajatellen Afrikka edusti ensimmäistä englantilaiseen kirjallisuuteen innostavaa aikaa. Myöhemmin Pessoa omassa tuotannossa tälläkin tekijällä oli luonnollisesti merkitystä. Nuori Pessoa imi William Shakespearea ja John Miltonia sekä romantikkoja Percy Shelleytä, lordi George Byronia, John Keatsia ja William Wodsworthia; prosaisteista Charles Dickensia ja Thomas Carlylea. Amerikkalaisista kirjailijoista merkittävin oli Edgar Allan Poe, jota hän aikuisena käänsi portugaliksi runsaasti.

Vuonna 1901 Pessoa aloitti lukion ja vuoden lopulla hän muutti väliaikaisesti perheensä mukana Lissaboniin, mikä mahdollisti tutustumisen paremmin hänen synnyinmaahansa ja etenkin synnyinkaupunkiinsa. Ensimmäiset pidemmät portugalinkieliset runonsa Fernando kirjoitti vuonna 1902. Asuessaan Lissabonissa ja vieraillessaan tätinsä luona Terceiran saarella varhaisteini keksi sarjan mielikuvituksellisia sanomalehtiä, joissa oli fiktiivisten toimittajien kirjoittamia uutisia, kommentteja, runoja ja vitsejä. Samalla poika keksi useimmille fiktiivisille hahmoilleen elämäkerrat. Lissabonissa samana vuonna L' Imparcial-lehdessä julkaistu ensimmäinen portugalin kielellä 13-vuotiaana kirjoitettu runo *Quando a dor me amargurar* antaa jo vihiä tulevan runoilijan tyylistä (päiväty 31.3.1902)

KUN KIPU ON MINUN KATKERA

MOTTO

Ovat silmäsi tummia helmiä,
kaksi niitä on, Ave Maria,
katkera on aihe rukouksen,
joka päivä rukoilemani.

LOISTE

Kun kipu on minun katkera
tuntea höyheninä kovina,
vain sinua voivat lohduttaa
silmäsi, nuo helmet tummat.

Rakkaus vain niistä versoo,
ei ole varjoja ironian,
nuo viettelevät Ave Marian
[silmät], silmät kahdet.

Mutta vielä hämärtävä viha teidät on.

Vuoden 1902 syksyllä Pessoa palasi Afrikkaan ja aloitti kaksivuotiset iltaopinnot Durbanin kauppakoulussa. Vuonna 1903 hän suoritti ylioppilastutkinnon huippuarvosanoin ja osallistui kirjoituskilpailuun englanninkielisellä esseellään, jolla hän voitti Queen Victoria Memorial Prize -palkinnon. Fernando oli yksi 899 kilpailuun osallistuneesta kokelaasta. Saamillaan palkintorahoilla hän osti itselleen englanninkielistä kirjallisuutta.

Vuonna 1904 hän aloitti Durban High Schoolissa ensimmäisen vuoden yliopisto-opintonsa, mutta ne jäivät lopulta kesken. Jouluukuussa hän suoritti keskitason taiteen tutkinnon parhaimpana kaikista. Sen perusteella hän olisi voinut saada stipendin Oxfordiin tai Cambridgeen. Siihen olisi kuitenkin tarvittu neljä vuotta kestänyt keskeytymätön yhtäjaksoinen opiskelu Natalin koulussa Durbanissa, mikä ei Fernandon kohdalla toteutunut Lissabonissa vietetyn välivuoden takia. Tammikuussa 1905 hän muutti 17-vuotiaana lopullisesti synnyinkaupunkiinsa palaamatta enää koskaan Etelä-Afrikkaan.

Lissabonissa aloitteleva kirjailija opiskeli kaksi vuotta yliopistossa kirjallisuutta koskaan valmistumatta. Vielä opiskellessaan Pessoa vietti vapaa-aikaansa kansalliskirjastossa perehtyen kreikkalaiseen ja saksalaiseen filosofiaan, maailmanuskontoihin, psykologiaan sekä kulttuuri- ja sosiaalievoluutioon. Tässä vaiheessa hänen tiedetään myös tutustuneensa paremmin länsimaalaiseen kirjallisuuteen, ranskaksi Victor Hugoon, Charles Baudelaireen, Gustave Flaubertiin ja Maurice Rollinatiin, mutta hän syvensi tietämystään myös englannin- ja portugalinkielisen kirjallisuuden suhteen.

Fernando Pessoaan englannin kieli pohjautui paljolti hänen luke-

Fernando Pessoa (1888 - 1935) ei omana elinaikanaan paistatellut julkisuudessa. Hän eli pikkuvirkamiehenä melko porvarillista elämää ja kuoli suurempaa huomiota herättämättä 47-vuotiaana maksakirroosiin synnyinkaupungissaan Lissabonissa. Pessoa oli kirjallisessa tuotannossaan multipersoonana, syvällä mielessään luomiensa henkilöiden piirittämä, niiden sulauma ja lopputulos. Hänessä yhtyvät kirjailijapersoonallisuudet tavalla, jollaista maailmankirjallisuudessa saa etsiä.

Pessoan merkitys Portugalin kirjallisuuden uudistajana 1900-luvun alkuvuosikymmenillä on kiistaton.

Maailmankirjallisuutta hänestä on tullut vasta hänen kuolemansa jälkeen, ja hän on ympäri maailmaa lukevan yleisön yhteistä omaisuutta, kun uudet ja taas uudet sukupolvet ovat hänet löytäneet ja hänen tuotantoonsa ihastuneet.

Tällä runoantologialla ovat itsensä Fernandon lisäksi mukana tunnetut heteronyymit Alberto Caiero, Álvaro de Campos ja Ricardo Reis.

Runot on valikoinut ja suomentanut Miika T. Meijer, joka on myös kirjoittanut teoksen saatesanat ja selitysosion.

ISBN 978-952-80-0609-1

